

Plan for kvalitetssikring av lese- og skriveopplæringa i Fyresdal Kommune.

Les
Lese glede

LESEGLEDE

Lese glede

1 FORORD

Å kunna lese og skrive er grunnleggjande ferdigheiter for å kunna tilegne seg annan kunnskap. Lesing har også stor verdi i seg sjølv, som kjelde til glede, inspirasjon og rekreasjon.

Målet med planen er å kvalitetssikre lese- og skriveopplæringa i Fyresdal kommune. Planen skal innehalde tiltak som skal bidra til ei god lese- og skriveopplæring for alle barn. Planen skal seie noko om kompetansemål, innehalde tiltak som leggje til rette for ei god lese- og skriveutvikling, og den skal innehalde forslag til tiltak når barn strever med språk-, lese- og skriveutviklinga.

Planen skal byggje på "Kunnskapsløftet", Læreplanen for grunnskulen". Og rammeplan for barnehagen. "Leseglede"-planen skal leggje vekt på dei sidene av norskfaget som fremjar lese- og skriveutviklinga. Den vil med andre ord berre utgjere ein del av planen for heile norskfaget.

Visjonen er at lese- og skriveopplæringa i Fyresdal kommune skal leggje til rette for utvikling av funksjonelle lese- og skrivedugleikar, slik at lesing og skriving blir viktige reiskap for alle.

1.1 Vi vil takke dei som har vore med i arbeidsgruppa.

Frå helsestasjonen: Helsesyster Solveig Tveitå/ Evy Aamlid

Frå biblioteket: Liv Kiland

Frå barnehagen: Tone Anette Bøe og Anne Merethe Røed/Erna Rydland

Frå småsteget: Gunn K, Haakenstad og Mona Fillingnes

Frå mellomsteget: Tone A. Heistad/ Hege Stiansen

Frå ungdomssteget: Ingunn Valseth Holmegård

Frå administrasjonen: Liv Johre Bakke (bhg), Torhild Mandt (skulen) Torny Moripen (sektor Kultur og oppvekst)

Innhold

1	Forord	2
1.1	Vi vil takke dei som har vore med i arbeidsgruppa.	2
2	Mandat til arbeidsgruppa	6
3	Oppbygging av planen	7
3.1	Hovudområda.....	7
3.2	Tiltak	7
3.3	Evaluering.....	7
4	Evaluering av heile planen	8
5	Vedlegg/ ressursbank	8
6	Helsestasjonen i Fyresdal kommune:	9
6.1	Helsestasjonen har kontakt med barnet/ føresette:.....	9
6.2	Kontroll ved helsestasjonen:	9
6.3	Kontroll ved helsestasjonen:	10
6.4	Spesifikke språkvanskar:.....	11
6.5	Andre språkrelaterte vanskar:.....	11
7	Biblioteket	12
8	Fyresdal Barnehage	15
9	1. klasse	21
10	2. klasse	28
11	3. klasse	37
12	4. Klasse	46

13	Mellomsteget	53
14	ungdomsskulen.....	69
15	Ressursbank	80
15.1	Arbeide med ord og omgrep som høyrer til den fyrste lese- og skriveopplæringa	80
15.2	Askeladden	81
15.3	Avkodingsstrategiar.....	82
15.4	Bokprat	83
15.5	Forteljarstolen	84
15.6	Grunnleggende omgrep/ Sentrale over- og underomgrep	84
15.7	Høgfrequente ord - de 100 vanlegaste orda.....	87
15.8	Klasse møte	88
15.9	Komplekse grafem.....	89
15.10	Kurs i forteljarkunst	90
15.11	Leggje til rette for rett blyantgrep når barnet er mogen for det.	91
15.12	Lesing med rettleiing	92
15.13	Lesekurs.....	93
15.14	Læringsstrategiar - "Lære å lære"	96
15.15	Ortografisk ordlesing.....	99
15.16	Proessorientert skrivning.....	100
15.17	Rettskrivingsregler.....	102
15.18	Samlingsstund	104
15.19	Skriveverkstad med vekt på lyrikk.....	105

15.20	Språkleikar	106
15.21	Språkverkstaden	107
15.22	Oversikt over barn si språkutvikling i alderen 0-5 år:.....	108
15.23	Thinking hats	110
15.24	Alderadekvat artikulasjon/Normal taleutvikling	111
15.25	Teikn til tale	112
15.26	Tras	112

2 MANDAT TIL ARBEIDSGRUPPA

Visjonen er at lese- og skriveopplæringa i Fyresdal kommune skal leggje til rette for utvikling av funksjonell lese- og skriveugeleik, slik at lesing og skriving blir viktige reiskap for sjølvve livet.

Målet med planen er å kvalitetssikre lese- og skriveopplæringa i Fyresdal kommune.

De skal:

- Finne tiltak som skal bidra til en god lese- og skriveopplæring for alle barn.
- Seie noko om kompetanssmål
- Kome med forslag til tiltak når barn strevar med språk-, lese- og skriveutviklinga.
- Finne fram dei planar og verktøy vi allereie har. (for skulen: sjå kvalitetssikringssystem for Gimle skule)
- Alt dette skal leggst inn i planen og tidfestast.
- Planen må vise ein progresjon 0 – 16 år

Planen skal byggje på "Kunnskapsløftet", "frå ord til handling" og "Rammeplan for barnehage".

3 OPPBYGGING AV PLANEN

Planen er bygd opp av 9 delplanar; ein for helsestasjon, ein for biblioteket, ein for barnehagen, ein for kvarklasse i småsteget, ein for mellomsteget og ein for ungdomssteget
I planen er det seks hovudområde. Desse vert vektlagt etter alder og klasse.

3.1 Hovudområda

Haldning og motivasjon til lesing og skriving
Språkleg kompetanse
Bokstavkunnskap
Lesekompetanse
Skrivekompetanse
Kartlegging

3.2 Tiltak

Dei fleste tiltaka i planen er tiltak som allereie vert gjort i kommunen. I planen er dei blitt sett i system og ført inn under ulike hovudområde og mål. Nokre tiltak er gjort til obligatoriske. Det er tiltak som anten er så viktige, er systembaserte og/ eller går som en "raud tråd" gjennom skuleåra.
For å nå måla i planen, er det viktig at punkta under "Tiltak" også blir utført.

3.3 Evaluering

Kolonnen "Evaluering" gjeld evaluering av måloppnåing og effekt av tiltak. Denne kolonnen er for intern bruk.

4 EVALUERING AV HEILE PLANEN

”Leseglede” – planen skal implementerast i årsplanane til skulen, barnehagen, biblioteket og helsestasjonen. Implementeringa skal skje haust 2010
Måloppnåing og effekt av tiltak vert evaluert når årsplanane vert evaluert.
Heile planen skal evaluerast etter 2 år. Den skal evaluerast både når det gjelder innhald, form og bruk.

5 VEDLEGG/ RESSURSBANK

I planane er enkelte ord og omgrep merka med ei stjerne. Stjernemerkinga viser til ein ressursbank eller ei referanse. Ved å klikke på ordet går det ei hyperlink til ressursbanken eller referansen.
I ressursbanken finn de forklaringar av omgrepet, forslag til aktivitetar og arbeidsgang, prosedyrar og/ eller viser til litteratur eller materiell.

6 HELSESTASJONEN I FYRESDAL KOMMUNE:

6.1 *Helsestasjonen har kontakt med barnet/ føresette:*

- Heimebesøk innan 1 veke etter heimkomst etter fødsel - får boka ” Song for deg og meg” av Fyresdal kommune.
- 4 vekers kontroll (ved behov)
- 6 vekers kontroll (helsesyster/ lege)
- 3 mnd. kontroll
- 4 mnd. kontroll (ved behov)

Ved alderen 6 månadar viser barnet tydeleg handlingsmessig intensjon, og i månadane som fylgjer tar barnet i aukande grad initiativ til samspel ved å peike på ting det vil ha eller ved å strekke seg ut etter gjenstandar. Leikar og menneske er ikkje lenger ”ute av auge- ute av sinn”. Denne hukommelsen er ein viktig føresetnad for tilegning av ord seinare.

Å kunne forstå språket kjem før talespråket. Omkring 1 års alder byrjar barnet bevisst å bruke dei fyrste ord som symbol.

6.2 *Kontroll ved helsestasjonen:*

- 5 mnd. kontroll
- 6 mnd. kontroll (helsesyster/ lege)
- 8 mnd. kontroll
- 10/11 mnd. kontroll (ved behov)
- 1 års kontroll (helsesyster/ lege)
- 15 mnd. kontroll
- 18 mnd. kontroll (ved behov)

Barn bygger opp språket ord for ord, og når dei nærmar seg 2 års alder kan dei bruke aktivt 20-50 ord. Etter dette vert orda lært mykje raskare.

I 2 års alder brukar dei fleste barn enkle setningar, men det er store individuelle forskjellar.

Lengda og kompleksiteten på setningane aukar gradvis opp mot skulealder.

At nokon barn snakkar lite ved 2 års alder treng ein ikkje bekymre seg for. Eit klart risikoteikn er det derimot viss barnet har ei dårleg språkforståing på dette tidspunktet.

Forsinka språkutvikling i førskulealder aukar risikoen for vanskar seinare i barnet si utvikling, fordi språkevna er sterkt relatert til kognitive funksjonar, framtidig lese- og skriveutvikling og læring.

6.3 **Kontroll ved helsestasjonen:**

- 2 år (helsesyster/ lege)- systematisk språkobservasjon (SATS) kan brukast heilt eller delvis ved 2 års kontrollen på helsestasjonen. Saman med innkallinga til konsultasjonen vert foreldra tilsendt eit skjema der dei blir bedt om å krysse av orda dei har høyrte at barnet kan seie. Resultatet frå kartlegginga saman med foreldra sitt svar på skjemaet lagar grunnlaget for vurderinga av barnet sitt språk. Foreldra vert også fortalt at det er viktig å legge til rette for riktig blyantgrep med ein gong barnet byrjar å interessere seg for teikning og skriving.
Viser barnet ved 2 års kontrollen teikn på språkleg forsinking, dårleg forståing eller mangelfull interaksjon med omgjevnadane, skal barnet takast inn til ny observasjon etter 2 mnd. Det same gjeld viss foreldra uttrykkjer bekymring for barnet si språkutvikling. Ved mistanke om språkleg avvik i alderen 2,6-3 år, bør barnet tilvisast til nærare utredning. Ei sakkyndig vurdering vil ved behov kunne føre til vegleiing av foreldre samt spesialpedagogisk tilbod til barnet enten heime eller i barnehagen.
- 3 års kontroll (ved behov)
- 4 år - systematisk språkobservasjon (SPRÅK 4) kan brukast heilt eller delvis ved 4 års kontrollen på helsestasjonen. SPRÅK 4 består av ein enkel foldar med bilete, ei vegleiing og eit kartleggings skjema som skal fylgjast etter faste prosedyrar. Den omhandlar språkforståing, setningsstruktur, ordforklaring, å forstå bilete, artikulasjon, preposisjonar, adjektiv, følelsar, årsak - verknad, rekketeljing, tal omgrep, fargar, korttidshukommelse og setningsrepetisjon. I tillegg vert barnet sitt samspel og merksemd vurdert.

Viser barnet teikn til språkforsinking ved dette alderstrinnet, er det svært viktig å tilvise barnet til vidare utredning. Alle dei språklege basisferdigheitane skal i fireårsalderen vere etablert.
- 5/6 år (førskulekontroll m/ helsesyster / lege)

For minoritetsspråklige barn er det viktig at dei vert stimulert slik at dei utviklar eit godt morsmål, fordi morsmålet har ein eigenverdi og er sterkt knytt til barnet sitt følelsesliv og personlighetsutvikling. Det er likevel viktig at disse barna som skal vekse opp i Noreg, også utviklar eit godt norsk språk når morsmålet er etablert.

6.4 Spesifikke språkvanskar:

1. Vanskar med å uttrykke språk
2. Vanskar med å uttrykke og forstå språk
3. Vanskar med lydsystemet

6.5 Andre språkrelaterte vanskar:

1. Stammering
2. Pragmatiske vanskar (lære seg reglar for bruk av språket)
3. Dyspraksi (samansatt vanske)
4. Barn med betydeleg språkforsinking vert meldt til nærmare språkutredning.

7 BIBLIOTEKET

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Haldning og motivasjon til lesing og skriving	Foreldre og barn opplever lesing som positivt, felles glede	<ul style="list-style-type: none"> • Utdeling av brosjyre på helsestasjonen samtale • Oppfordring til lesing/song • Bruk av biblioteket 		Når barnet er 8 mnd		Helsesystemer/ bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> • Bokdepot på venterom helsehus 		Heile året		Bibliotekar/ helsesystemer
		<ul style="list-style-type: none"> • Utdeling av brosjyre på helsestasjonen samtale • Oppfordring til lesing/song • Bruk av biblioteket 		Når barnet er 1 ½ år		Helsesystemer bibliotekar

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Orientering om nye barnebøker for personalet i barnehagen • Ynskje om bøker frå personalet 		Vinteren		Bibliotekar/ leiar bhg
		<ul style="list-style-type: none"> • Bokdepot i barnehagen 		Heile året		Bibliotekar/ leiar bhg
		<ul style="list-style-type: none"> • Foreldremøte med orientering om barnebøker 		Kvart 4.år		Bibliotekar/ Ped.leiar bhg
		<ul style="list-style-type: none"> • Utlån frå bokdepot i barnehagen 		Heile året		Ped.leiar bhg
		<ul style="list-style-type: none"> • Eventyrstund på biblioteket 		For 4- og 3-åringane.1 g. i veka sept. - april		Bibliotekar/ Ped.leiar bhg
Språk kompetanse, tilvenning skriftspråk. Leseglede		<ul style="list-style-type: none"> • Lesestund på biblioteket med oppfølging i barnehagen 		For 5-åringane. 2 g. i veka, sept.-april		Bibliotekar/ Ped.leiar bhg
		<ul style="list-style-type: none"> • Høgtlesing på biblioteket, • Låning av bøker 		For 1. og 2. klasse. Jamleg gjennom året		Bibliotekar/ lærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Utvikling leseglede, skriftspråk		<ul style="list-style-type: none"> Bok/bibliotek-orientering. Høgtlesing. 		Alle klasser. Jamleg gjennom året		Bibliotekar/ lærer
		<ul style="list-style-type: none"> Utdeling av lånekort – bibliotek-orientering 		2.klasse		Bibliotekar/ lærer
		<ul style="list-style-type: none"> Skaffe bøker til ulike leseprosjekt 		Alle klasser gjennom året		Bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> Bokdepot på skulen 		Alle steg. jamleg gjennom året		Bibliotekar/ lærer
		<ul style="list-style-type: none"> Samtale med barn og foreldre. Orientering om bøker, bokval og bruk av litteratur 		For alle foreldre/barn. Jamleg gjennom året		Bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> Presentasjon/uts tilling av bøker og media 		For alle. Jamleg gjennom året		Bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> Biblioteket får tak i barne bøker på dei språka som finst i kommunen 		For alle. Jamleg gjennom året		Bibliotekar

8 FYRESDAL BARNEHAGE

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Haldning og motivasjon til lesing, skrivning og språkstimulering		<ul style="list-style-type: none"> • Omgrepstrening i kvardagen inne og ute 		frå 1 år		Helse - stasjonen
	Gje barna auka leselyst, og gode haldningar til bøkar.	<ul style="list-style-type: none"> • Lese/fortelje • Bøkar • Bokkasse frå biblioteket 		frå 1 år		Pedagogisk leiar
	Gje gode opplevingar og eit godt grunnlag for læring ved å bruke arenaer der lese-/skrivedugleiken vert stimulert	<ul style="list-style-type: none"> • Lesegruppe • Bibliotekbesøk • Lese ute og inne, på tur... 		frå 3 år		Pedagogisk leiar
		<ul style="list-style-type: none"> • Utdeling av bokgåve og omvisning på biblioteket 		3 år		Bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> • Få bokmerke med eit bilete og namn 		5 år		Bibiotekar / Pedagogikk leiar

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
			Foreldremøtetema : Lesing og barnebøkar	Kvart fjerde år		Styrer / bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> • Godt tilrettelagt lese krok 				Pedagogisk leiar
		<ul style="list-style-type: none"> • Sikre gode rutiner for bruk av bøker/lesing 				Personalet
		<ul style="list-style-type: none"> • Spontane lesestunder 				
		<ul style="list-style-type: none"> • Samling 		Kvar dag		Pedagogisk leiar
Språkforståing	Barnet utviklar forståing for omgrep som uttrykker størrelse, posisjon, mengde og farge	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke tid i kvardagen 		Kvar dag		Pedagogisk leiar
	Utvikle barnet si lytteforståing	<ul style="list-style-type: none"> • Samtaler • Tur • Høgtlesing • Leik • Forteljing • Eventyr 		Kvar dag		Pedagogisk leiar

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Å kunne ta imot og utføre munnlege meldingar	<ul style="list-style-type: none"> • I samlingar • I tilrettelagde aktivitetar • Delta i daglege rutinar 		Kvar dag		Personalet
Talespråk (kommunikasjon)	Auke ordforrådet til barnet	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke grunnleggande omgrep i kvardagen 				
		<ul style="list-style-type: none"> • Barn og vaksne er likeverdige samtale partnarar • Samtale om bøkar forteljingar og kvardagsliv • Høgtlesing • Snakke om ord som har fleire meiningar, t.d. tog, blad, ring... 			Pedagogisk leiar	
	Bruke sentrale over og underomgrep	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke samlingar, turar og daglege situasjonar • Vere bevisste 		Alle		Personalet

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Barna utviklar setningsbygning tilpassa alder	<ul style="list-style-type: none"> • Vaksne må vere gode rollemodellar: • Bruke grammatisk rette setningar • Samtaler • Bruk av bøkar 		Alle frå ca 3 år		Pedagogisk leiar Personalet
<u>Teikn til tale*</u>	Alle skal få kjennskap til teikn til tale	Daglig bruk		ALLE		Personalet
Lære bokstavar	Kjenne til sin eigen og andre sine bokstavar Etter kvart kunne namnet sitt	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke det i samlingar, gjere born bevisste på bokstavane • Bruke namn på hyller, plassar , namnlappar i samlingar m.m. 		1-5 år		Pedagogisk leiar

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Lesekompetanse	At borna oppdagar samanheng en mellom bokstavar og lesing	<ul style="list-style-type: none"> • Gå på logo- jakt • Lese saman med borna, peke • Gjenfortelje bøker og historier • Leite etter bokstaven sin på pc, bøkar..... 		3-5 år		Pedagogisk leiar
Skrivekompetanse	Barna oppdagar at det me seier kan òg skrivast!	<ul style="list-style-type: none"> • Skrive barna sine kommentarar på teikningane. 				Pedagogisk leiar
		<ul style="list-style-type: none"> • Bruke data • Ha utstyr tilgjengeleg: teikne/skrivesaker, pc, skrivar, magnet bokstavar • Leikeskriving 		4-5 år		Pedagogisk leiar
	Barna lærer rett blyantgrep	<ul style="list-style-type: none"> • Leggje til rette for dette når barnet er klar for det* 		frå 1-2 år		
	Lære å skrive namnet sitt					

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Tekstskaping	Barna skal få uttrykke seg med ord og fantasi i daglege gjeremål	<ul style="list-style-type: none"> • La barna lage eigen forteljing • Lage tekst ut frå bøker, forteljingar og songar. • Barna oppdagar sjølv at ei forteljing har ein start, ein midt og ein slutt 		4 år		Personalet
Kartlegging	Observere barna			Frå barnet byrjar i bhg		Pedagogisk leiar
	Fange opp barn som treng ekstra oppfølging	<ul style="list-style-type: none"> • Utredning av barn som ikkje følgjer forventa utvikling*: • Tras* • Askeladden* • Kontakte • PPT eller logoped • Følgje opp eventuelle tiltak 		2-3 år		Pedagogisk leiar
	Barna skal få ein god start på skulen	<ul style="list-style-type: none"> • Samtaler • Overgang barnehage til skule 				

9 1. KLASSE

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR	
Haldning og motivasjon til lesing og skriving			Foreldremøte om den grunnleggjande lese- og skriveopplæringa. Heim/skule skjema	Aug. / sep. Nov. og feb		Kontaktlærer Kontaktlærer	
	Gje eleven glede av bøkar og høgtlesing.	<ul style="list-style-type: none"> • Høgtlesing kvar dag • Samtale med biletbøkar • Eventyrstund på biblioteket • Teater og rollespill 		Heile året.		Kontaktlærer/fag lærar/ bibliotekar	
	Eleven ser nytte av å kunne lese og skrive.	<ul style="list-style-type: none"> • Bli kjend på biblioteket. • Låne bøkar 			Heile året.		Kontaktlærer/ bibliotekar.
		<ul style="list-style-type: none"> • Klassebibliotek • Eventyr, • Regle eventyr • Rim og regler • Biletbøkar 				Kontaktlærer	
		<ul style="list-style-type: none"> • Lydbøker • Pedagogiske program 				Kontaktlærer/ Bibliotekar	

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Språkforståing	Eleven utviklar større ord- og omgrepforståing.	<ul style="list-style-type: none"> Arbeide systematisk med sentrale over - og underomgrep. Arbeide med ord og omgrep. <p>Lyd, ord, setning, overskrift, fyrst, sist,....</p>		Heile året.		Kontaktlærer
	Eleven lyttar og uttrykkjer seg munnleg	<ul style="list-style-type: none"> Øve opp konsentrasjonen, høyre og gjere Aktiv lytting Take del i samtale Stille spørsmål i samband med tema Fortelje om ei hending /opplevingar. Bli kjend med forteljar strukturen Gjenfortelje Fortelje gåter og vitsar 				Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> Lage tekst frå bilete. Legge bilete i ei handlingsrekke fylje Drama -rolleleik Lærer-elevsamtaler 				
Talespråk (munnleg kommunikasjon, lytte og tale)	Eleven kan uttrykke seg på ein situasjons-avhengig måte	<ul style="list-style-type: none"> Fortel frå felles opplevingar som har hendt Formidle opplevingar til andre Kunne beskrive noko andre ikkje ser 		Heile året		Kontaktlærer
Språkleg bevist	Eleven flytter fokus frå språket sitt innhald, til språket si form	<ul style="list-style-type: none"> Systematisk bruk av "Språkverkstaden" 		Heile året		
			Systematisk bruk av Topstad sin kartlegging test			
	Eleven kan rime	<ul style="list-style-type: none"> Lære rim og regler utanat Leike med rim og språkrytme 		Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Setje strek mellom ord som rimar 				
	Eleven kunne høyre skilnad på stutte og lange ord	<ul style="list-style-type: none"> • Klappe stavingar • Tjelje stavingar i ord • Lytte etter stutte og lange ord 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven kan finne meininga i samansette ord	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med samansette ord • "Språkverkstaden" og liknande. 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven veit at skrift representerar tale	<ul style="list-style-type: none"> • Modellæring • Leikeskriving 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven meistrar framlydsanalyse	<ul style="list-style-type: none"> • Lytteøvingar 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven lyttar ut fyrste og seiste lyd i ord	<ul style="list-style-type: none"> • Lytteøvingar 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven kan sortere ord med lik fyrste lyd			Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven øver på sekvens - analyse	<ul style="list-style-type: none"> • Lytte ut lydane i to og tre lyds ord • Ordanalyse • Kor mange lydar har ordet 		Heile året		kontaktlærer
	Eleven øver på syntese	<ul style="list-style-type: none"> • Trekke saman lydane til ord 				
Bokstavkompetanse	Eleven blir kjende med bokstavnamn, lyd og form, i sitt eige tempo	<ul style="list-style-type: none"> • Introdusere bokstavane med namn, lyd og form 		Heile året		Kontaktlærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Systematisk gjennomgang av bokstav/ lyd. Sjå bokstavforma, sei lyden og omvendt 				
	Eleven lærer korleis ein skriv bokstavane	<ul style="list-style-type: none"> • Forme og spore i /med ulike materialar 		Heile året		Kontaktlærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Øve med fingeren i lufta, på pulten, på tavla, på ryggen til kvarandre. Legge vekt på bokstavane sitt startpunkt og Skriveretning 				Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven veit korleis og kvar i munnen lyden lagast	<ul style="list-style-type: none"> Gjere eleven er klar over korleis og kvar i munnen lyden lagast Sjå og forklare utalemaaten 		Heile året		kontaktlærer
	Eleven kjenner att og seier bokstavane	<ul style="list-style-type: none"> Lytteøvingar Bokstavkort, lotto, bokstavpuslespel 		Heile året		Kontaktlærer
Lesekompetanse	Eleven lærer leseretning	<ul style="list-style-type: none"> Modell læring Bruke storbok Småbøkar som passar til lesenivået 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven les namnet sitt	<ul style="list-style-type: none"> Namnslappar på bord, garderobe, hyller, på bøkar 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven lærer å lese nokre ord logografisk	<ul style="list-style-type: none"> Lage logoar, lotto, memory 		Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Avkoding	Eleven kjenner att ord med hjelp av fyrste lyd eller fleire enkelt- lydar	<ul style="list-style-type: none"> • Språkverkstaden • Lytteøvingar • Finne lydar i ord • Ulike spel 		Heile året		Kontaktlærer
Leseforståing		<ul style="list-style-type: none"> • Kartlegging av lesedugleik. (læringssentret). 		Våren		
Skrivekompetanse Skriveforståing Tekstskaping	Eleven forstår at det som ein seier kan og skrivast	<ul style="list-style-type: none"> • Skriv små ord 		Heile året		
Eleven lærer skriveretning	Eleven leike-skriv	<ul style="list-style-type: none"> • Lagar tekst til eigen teikning 				
	Kunne skrive namnet sitt					
Digital kompetanse	Kunne finne lydane att på tastaturet					

10 2. KLASSE

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Haldning og motivasjon til lesing og skriving	Eleven har glede av bøker, høgtlesing og eigen tekstproduksjon		Foreldremøte med lesing og skriving som tema	Aug./ sept.		Kontaktlærer
	Eleven ser nytten av lesing og skriving		Lære å bruke skolebiblioteket	Heile året		Kontaktlærer/ Bibliotekar
			Klassebibliotek	Heile året		Kontaktlærer/ bibliotekar
		• Lese kampanje				Kontaktlærer/ Bibliotekar
		• Skrive tekst til bilete.				Kontaktlærer
		• Eleven blir lest for				Kontaktlærer/ faglærarar
		• Lydbok • Eventyr • Rim og regler • Bildebøker				Kontaktlærer
		• Pedagogiske program				

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Språkleg kompetanse						
Språkforståelse	Eleven utvidar ord og omgrepforståing	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med over og underomgrep • Arbeide med ordforklaringar • Arbeide med ord og omgrep som høyrer til den fyrste leseopplæringa 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven vidareutviklar lytteforståinga	<ul style="list-style-type: none"> • Delta i samtalen • Øve på og høyre etter • Lytteøvingar • Fortelje frå opplevingar; hobbyar, husdyr, ... • Øve på å gjenfortelje • Halde seg til tema • Øve på å lære og bruke eventyrforma 			Heile året	Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Øve på å ta ordet • Stille utfyllande spørsmål 				
Språklig bevissthet	Eleven finner lyder i ord	<ul style="list-style-type: none"> • Språkverkstad* ordsortering, lotto, memory. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven finn stavingar.	<ul style="list-style-type: none"> • Språkleikar* o.l. • Øver ordrytme, ellingar og regler. • 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven trekk lydar saman til ord.	<ul style="list-style-type: none"> • Språkleiker. 				
	Eleven veit kva samansette ord er.	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med å finne den meiningsberande innhald i samansette ord. • Språkverkstad* • Pedagogiske program 				
	Eleven veit kva ei forteljing er.	<ul style="list-style-type: none"> • Høgtlesing 			Heile året	

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Bokstav kompetanse	Eleven lærer bokstavane.	<ul style="list-style-type: none"> • Bokstav hus • Bokstav program 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven kan skriveretninga	<ul style="list-style-type: none"> • Modellæring. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven kan bokstavanes namn, lyd og form.	<ul style="list-style-type: none"> • Bokstavkort. • Magnet-bokstavar. • Lytteøvingar; fyrst, sist, i midten av ord. • Bokstavforming med kitt, i sand, på bord og tavle. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven veit korleis og kvar i munnen lyden lagast.	<ul style="list-style-type: none"> • Munngeografi • Beskrive kvar og korleis lyden lagast. • Bruke lommespegel 			Heile året	Kontaktlærer
	Elevane veit forskjell på vokal og konsonant.	<ul style="list-style-type: none"> • Bokstavkort med raude vokalar og blå konsonantar. 				

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Lese Kompetanse						
Avkoding	Eleven lærer bokstav/lyd forbindelsen	<ul style="list-style-type: none"> • Lese rettleiing* • Sjå og beskrive uttale- måten. • Kjenne kvar i munnen lyden blir laga. • Øve på å koble bokstav/ lyd bindingar og omvendt. • Systematisk repetisjon av innlærte bokstav/lyd forbindelsar. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven lærer det alfabetiske prinsippet	<ul style="list-style-type: none"> • Sjå bokstavforma, sei lyden og omvendt. 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven kan sekvent analyse	<ul style="list-style-type: none"> • Lytte etter lydane, kjenne etter, gjenta lydane enkeltvis i rett rekkefylgje, sei ordet 				

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Elevane øver syntese	<ul style="list-style-type: none"> Arbeide med å trekke lydane saman. 				
	Eleven les lydrette ord	<ul style="list-style-type: none"> Lydering, ordkort, bilete, lotto, memory 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven les nokon høgfrekvente ikkje – lydrette ord	<ul style="list-style-type: none"> Plakatar med høgfrekvente ord. 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven les enkel tekst med flyt	<ul style="list-style-type: none"> Småbøker. Medlesing og Parlesing Repetert lesing 		Heile året		Kontaktlærer
Leseforståing	Eleven les og forstår enkel tekst	<ul style="list-style-type: none"> Arbeide med at eleven sjølv må vere aktiv i leseprosessen Stillelesingsoppgåver. Læringsstrategiar* Fargeleggje etter instruksjonar Tekst med tilpassa vanskegrad 		Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Tekstar med mykje repetisjonar og gjentakingar • Småbøker 				
Bruk	Eleven brukar lesedugleiken sine	<ul style="list-style-type: none"> • Leseprosjekt • Faktalesing 	Skulebibliotek	Heile året		Kontaktlærer/ bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> • Arbeids- program • Spel og reglar • Instruksjonar 				Kontaktlærer
Skrive kompetanse						
Skrive bevisstheit	Eleven veit at det som seiast også kan skrivast	<ul style="list-style-type: none"> • Hugselappar • Handlelappar • Oppskrifter 				
	Eleven kan punktum og spørsmålsteikn	<ul style="list-style-type: none"> • Leike med ord og setningar • Klippe opp setningar, sette saman 		Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Fonologisk skrivning	Eleven skriv lydrett slik at andre forstår	<ul style="list-style-type: none"> • Biletkort, Ynskeliste, hugseliste, reseptar, beskjeder. • Skrive frå turar, skrive om bilete • Friskrivning • Pedagogiske program 				Kontaktlærer
	Eleven skriv lydrette ord utan at konsonantforbindelsane er riktige	<ul style="list-style-type: none"> • Diktat 		Heile året		Kontaktlærer
Ortografisk skrivning	Eleven kan nokon høgfrekvente ikkje – lydrette ord	<ul style="list-style-type: none"> • Øveord • Diktat • Lotto • Memory • Plakat med høgfrekvente ord* 		Heile året		Kontaktlærer
Tekstskaping	Eleven deltek aktivt i felles tekstskaping	<ul style="list-style-type: none"> • Fri - skrivingsbok 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven skriv egne tekstar			Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Kartlegging	Får oversikt over elevens skriftspråklege ferdigheter, avkoding og forståing	<ul style="list-style-type: none"> • IUP • Formelle prøver • Observasjons skjema. 				
			Kartlegging av lesedugleik 2. Klasse	Mai		
	Fylgje opp elevar som kjem under kritisk grense		Lesekurs	Heile året		Kontaktlærer
			Diskutere bekymring med PPT.			

11 3. KLASSE

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Holdning og motivasjon til lesing og skriving	Eleven har glede og nytte av lesing og skriving		Foreldremøte med lesing og skriving som tema	Aug./ sept.		Kontaktlærer
			Lære å bruke Skolebiblioteket	Heile året		Kontaktlærer/ bibliotekar
			Årets nye bøker			
		<ul style="list-style-type: none"> Klassebibliotek med nivåtilpassa litteratur; skjønn – og faglitteratur. 	Heile året		Kontaktlærer/ bibliotekar	
		<ul style="list-style-type: none"> Lesekampanjar 			Kontaktlærer/ bibliotekar	
	<ul style="list-style-type: none"> Eleven blir lest for 			Kontaktlærer/ faglærer/ bibliotekar		
	Eleven viser uttrykks glede	<ul style="list-style-type: none"> Bokprat* 		Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Språkleg kompetanse						
Språk forståing	Eleven utvidar ord og omgrep forståing	<ul style="list-style-type: none"> • Ordforklaringar • Kategorisering • Kryssord • Arbeide med synonym/antonym • Arbeide med likelydande ord • Omgrep-oppgåver: form, størrelse, posisjon, funksjon. 			Heile året	Kontaktlærer
Talespråk (lytte og tale, munnleg kommunikasjon)	Eleven utviklar ferdigheiter i å lytte til leste tekster, gjengi innhaldet og fylgje opp med spørsmål.	<ul style="list-style-type: none"> • Øve på å ta ordet, stille spørsmål og delta i samtale. • Gjenfortelje frå ulike typar tekst • Repetisjon 			Heile året	Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Språkleg bevissthet	Eleven kan dele ord i stavelser.	<ul style="list-style-type: none"> • Øve regel: Det er like mange vokaler som det er stavingar i eit ord. • Lytteøvingar • Arbeide med ord med enkel stavelseskonstruksjon. • Ellingar, reglar, ordrytme. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven skil mellom hovudmorfem og endingar. Bil – en, bil – ar, bil – ane.	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med at innhaldet i eit ord forandrar meining ved bøying. • Utfyllings – oppgåver 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven har kunnskap om, gjenkjenner og brukar forteljande, spørjande og nektande heilsetningar.	<ul style="list-style-type: none"> • Lage setningar frå bilete. Manipulere setningar. • Pusle setningar • Lage spørsmål frå tekst. • Lytteøving 			Heile året	Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven arbeider med bruken av punktum, spørjeteikn og utropsteikn	<ul style="list-style-type: none"> • Rettleia lesing* • Oppgaver; setje inn riktig teikn. 			Heile året	Kontaktlærer
Bokstav kompetanse	Eleven kan alfabetet.	<ul style="list-style-type: none"> • Alfabetisering; • Fornamn etternamn. • Alfabetisering på biblioteket. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven veit kva diftongar er og kan nokon komplekse grafem*	<ul style="list-style-type: none"> • Øveoppgåver • Diktat • Plakatar i klasserommet med komplekse grafem 			Heile året	Kontaktlærer
Lese kompetanse						
Avkoding	Eleven har automatisera bokstav/lyd forbindelsen	<ul style="list-style-type: none"> • Rettleia lesing* 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven har automatisera fonologisk lesestrategi	<ul style="list-style-type: none"> • Rask lesing av ordkort, spel, lotto 			Heile året	Kontaktlærer
	Bruke staving ved lesing av lange ord	<ul style="list-style-type: none"> • Øve på stavelesing 			Heile året	Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven øver ortografisk strategi*	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven brukar sin kunnskap om morfem i lesing. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven les nokon høgfrequente heilord*	<ul style="list-style-type: none"> • Plakatar på fast plass i klasserommet. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven les nokon komplekse grafem*	<ul style="list-style-type: none"> • Bevisstgjerung. • Plakatar og ordkort i klasserommet. 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven les med flyt og innleving	<ul style="list-style-type: none"> • Øve flyt og intonasjon. • Høgtlesing, repetert lesing, par lesing • Lese med ulike stemmer. • Lettlestbøkar. • IUP 			Heile året	Kontaktlærer
Leseforståing	Eleven kan lese med forståing	<ul style="list-style-type: none"> • Småbøkar • Streke under • Koble frå bilete til tekst • Fullføre setningar • Ordgåter • Kryssord 		Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Finne rett ord • Fargelegge • Synonym • Antonym 				
	Eleven les med flyt og forståing 25 – 40 ord i min.	<ul style="list-style-type: none"> • Stillelesing • Svare på spørsmål med heile setningar 		Heile året		Kontaktlærer
Bruk	Eleven kan lese på ulike måtar	<ul style="list-style-type: none"> • Orienter seg på biblioteket 				Kontaktlærer/ bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> • Nivåtilpasset skjønn • og faglitteratur. • Thinking hats • Lese instruksjonar og oppgåver • Bruke enkle ordliste 				Kontaktlærer
	Eleven øver på å bli bevisst sin eigen lesedugleik	<ul style="list-style-type: none"> • Høgtlesing og stillelesing av ulike sjanrar. 				Kontaktlærer
	Eleven brukar tekststrukturelle virkemidlar	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med å få oversikt over teksten; bilete • Overskrifter • Avsnitts-overskrifter 				Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Skrive kompetanse						
Skrive bevisstheit	Eleven brukar stor bokstav, punktum, spørsmålsteikn og utropsteikn	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeider med stor bokstav, punktum, spørsmålsteikn og utropsteikn • Utfyllingsoppgåver • Manipulerte setningar. • Biletstilar 		Heile året		Kontaktlærer
Fonologisk skriving	Eleven automatiserar fonologisk skrivestrategi	<ul style="list-style-type: none"> • Skrive frå turar, skrive om bilete • Friskrivning • Diktat 		Heile året		Kontaktlærer
Ortografisk skriving	Eleven meistrar høgfrekvente ord*	<ul style="list-style-type: none"> • Plakat med høgfrekvente ord* 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven skriv nokon høgfrekvente, ikkje lydrette ord	<ul style="list-style-type: none"> • Ordbilete 				

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven kan diftongar og komplekse grafem*	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med konsonant opphopingar • Plakatar synleg i klassen • Utfyllingsoppgåver • Diktat kvar veke 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven lærer regelen om kort og lang vokal	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven høyrer forskjell på kort og lang vokal • Lytteøvingar • Parord 				Kontaktlærer
Tekstskaping	Eleven skriv eigne tekster i ulike sjanger	<p>Sjangerlære</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med å byggje opp ei forteljing; begyning, hovuddel og slutt. • Vitsar og gåter • Ordtak • Forfattarverkstad; • Produsere eigne bøkar • Prosess - orientert Skrivning* 		Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Kartlegging	Får oversikt over elevens skriftspråklege dugleikar; lesefart, leseforståing og rettskriving.	<ul style="list-style-type: none"> • IUP • Formelle prøvar og observasjons skjema. 		Heile året		Kontaktlærer
			Kartleggings prøvar	Mai		
	Fylgje opp elevar som kjem under kritisk grense		<p>Lesekurs</p> <p>Diskutere bekymring med PPT.</p> <p>Melde opp elevar med store lese- og skrivevanskar</p>	Heile året		Kontaktlærer

12 4. KLASSE

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAG/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Holdning og motivasjon til lesing og skrivning	Eleven har glede og nytte av lesing og skrivning		Foreldremøte med lesing og skrivning som tema	Aug./ sept.		Kontaktlærer
			Lære å bruke skolebiblioteket Årets nye bøker	Heile året		Kontaktlærer/ skolebibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> • Klassebibliotek med nivåtilpassa litteratur; skjønn – og faglitteratur. • Lesekampanjar • Pedagogiske program 		Heile året		Kontaktlærer/ bibliotekar
	Eleven blir lest for				Kontaktlærer / bibliotekar	
	Eleven viser uttrykks glede	<ul style="list-style-type: none"> • Bokprat* 		Heile året		Kontaktlærer
Språkleg kompetanse						
Språk forståing	Eleven utvider ord og begrepsforståing	<ul style="list-style-type: none"> • Ordforklaringar • Kategorisering • Kryssord 			Heile året	Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAG/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med synonym/ antonym • Arbeide med likelydande ord • Utfyllings oppgåver 				
Talespråk (lytte og tale, munnleg kommunikasjon)	Eleven videreutviklar forteljarferdigheiter og forteljarglede	<ul style="list-style-type: none"> • Forteljarstol* • Fortelje frå hendingar • Framføre eigne tekstar • Gjenfortelje 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven utviklar ferdigheitar i å argumentere og lytte til andres argumenter	<ul style="list-style-type: none"> • Grunngje eigne synspunkt • Øve på å ta ordet i klassen • Gje tilbakemeldingar på andres synspunkt • Klassemøte* 			Heile året	Kontaktlærer
Språkleg bevissthet	Eleven har kunnskap om ulike sjangrar	<ul style="list-style-type: none"> • Møte ulike litteratur, lære seg å skilje mellom skjønnlitteratur og fagtekst 			Heile året	Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAG/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med forteljing, dikt, fagtekst, gåter og vitser • Lydbøker • Lese og skrive fakta og skjønnlitteratur og sakprosa-tekstar • Faktasetningar 				
Lesekompetanse						
Avkoding	Eleven har automatisera fonologisk avkodingsstrategi*	<ul style="list-style-type: none"> • Rettleia lesing* • Avkoding av lange ord og framandord • Stave-lesing 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven kan bruke ortografisk avkodingsstrategi*	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med høgfrekvente heilord* • Diftongane • Komplekse grafem* • Arbeide med morfem 				
	Eleven les med flyt og forståing 60 – 80 ord pr. min.	<ul style="list-style-type: none"> • Lettlestbøker • Høgtlesing 			Heile året	Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAG/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Leseforståing	Eleven utviklar strategiar for forståing	<ul style="list-style-type: none"> • Nivåtilpassa litteratur • Safari og Agora • Synonym og Antonym • Kryssord • Løyse ordgåter • Arbeide med å skrive resymé • Arbeide med å stille spørsmål • Arbeide med å finne ut kva teksten handlar om • Arbeide med å sjå føre seg kva som kan skje • Gjenfortelje 			Heile året	Kontaktlærer
Bruk	Eleven lærer å lese på ulike måtar	<ul style="list-style-type: none"> • Tilpasse lesestrategi etter behov og ulike tekster • Systematisk arbeide med <u>læringsstrategier*</u> • <u>"Thinking hats"</u> 			Heile året	Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAG/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven blir bevisst sin eigen leseferdigheit	<ul style="list-style-type: none"> • Nivåtilpassa skjønn- og faglitteratur • Bruke oppslagsbøker, lese instruksjonar, oppskrifter 			Heile året	Kontaktlærer
	Eleven brukar tekststrukturelle virkemiddel	Arbeide med å nyttiggjere seg av: <ul style="list-style-type: none"> • bilete/illustrasjon • overskrifter, avsnitts-overskrifter, fotnote 			Heile året	Kontaktlærer
Skrive kompetanse						
Skrive bevisstheit	Eleven kan nokon teiknsettingsreglar	<ul style="list-style-type: none"> • Stor bokstav, • Punktum, • Spørjeteikn • Utropsteikn 		Heile året		Kontaktlærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAG/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Ortografisk skrivning	Eleven skriv ord med å – lyd rett	<ul style="list-style-type: none"> • Rettskrivingsreglar* 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven kan dobbel konsonant	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med bevisstgjøring av kort og lang vokal 		Heile året		Kontaktlærer
	Eleven kan nokon ikkje – lydrette ord	<ul style="list-style-type: none"> • Høgfrekvente ord* • Diftongane • Arbeide med komplekse grafem* • Konsonant opphopingar 		Heile året		Kontaktlærer
Tekstskaping	Eleven lærer å bygge opp ein tekst	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med å byggje opp ei forteljing; begynning, hovuddel og slutt. 		Heile året		Kontaktlærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med forteljande, spørjande og nektande setningar 				

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAG/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven skriv egne tekster i ulike sjangerar	<ul style="list-style-type: none"> • Forfattarverkstad; • Produsere egne bøkar • Prosess-orientera skrivning* • Dikt • Brev, brevener • Fagtekster, faktasetningar • Friskrivning • Biletstil 		Heile året		Kontaktlærer
Kartlegging	Får oversikt over eleven sine skriftspråklege ferdigheter; lesefart, leseforståing og rettskriving.	<ul style="list-style-type: none"> • IUP • Formelle prøver • observasjons skjema. 		Heile året		Kontaktlærer
			Kartlegging av lesedugleik 4. kl.			
	Fylgje opp elevar som kjem under kritisk grense		Lesekurs* Bekymring til PPT. Vidare tilmelde elevar med store lese- og skrivevanskar		Heile året	

13 MELLOMSTEGET

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Holdning og motivasjon til lesing og skriving	Eleven har glede og nytte av lesing og skriving	<ul style="list-style-type: none"> Høglesingsbok i alle klassar kvar dag. Elevane lagar bokanbefalingar 	Lesing og skriving som tema på foreldremøte	Haust Gjeld alle		Kontaktlærer Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> Bokkasse frå biblioteket i kvar klasse. 		Heile året		Bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> Leseglede bolk 		På tvers av sektoren		Bolk ansvarleg
		<ul style="list-style-type: none"> Lesekurs* (Eleven vel sjølv- t.d. 1. lesefart, 2. avkoding, 3. studieteknikk) + ved trong. t.d. i leksetid 		På tvers av steget eit par gonger pr. år.		Norsk lærarar
		<ul style="list-style-type: none"> Presentasjon av nye bøker ved jamne besøk på bibliotek 		Heile året		Bibliotekar/ skulebibliotek

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> Nivåtilpassa litteratur; skjønn- og faglitteratur (for dei svake Lese-universitetet til småskulen) 		Heile året		Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> Bibliotek omvisning 		Haust 5.kl.		Bibliotekar/norsklærer
	Eleven viser uttrykks glede	<ul style="list-style-type: none"> Skrive og lese Sjølv laga tekstar (Brev, e-post debattinnlegg, plakatar, estetisk skriving, ulike sjangrar tilpassa klassetrinn) 		Heile året Gjeld alle		Norsklærer
Språkleg kompetanse:						
Språkforståing						
Gjeld alle	<ul style="list-style-type: none"> "God i ord"- bøkene har eige språkkapitel. Følg bok som høyrer til kvar klasse. 					

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Vidareutvikle ord og omgrep-forståinga	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med ordforklaringar 		Heile året		Norsklærer/ faglærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Ordforståing • Omgrep-forståing • Arbeidsmåte: veke ord • Høgtlesingsbok- Stoppe og forklare ord i teksten. • Spørsmål og tekstdialog. • Synonymer, antonymer og framandord. • Bøker: Lær deg å lære og Akka Bakka.. • Mengdelesing 				Norsklærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Talespråk, (lytte og tale, munnleg kommunikasjon)	Eleven kan lytte til andre si munnlege framstilling	<ul style="list-style-type: none"> • Målrretta lytting med munnlig tilbakemelding • (Sjå "Thinking hats"). 		Heile året Gjeld alle		Norsklærer/ faglærarar
	Øve på å ta ordet i klassa	<ul style="list-style-type: none"> • Klassemøte* • Læresamtalen* • Presentasjon av tema. 				Kontaktlærer
	Eleven får fram eit hovudpoeng i eigen munnleg framstilling	<ul style="list-style-type: none"> • Grunnge eigne synspunkt • Diskutere og argumentere for ei sak • Reflektere 				
	Eleven kan opptre i ulike språkroller	<ul style="list-style-type: none"> • Fortelje frå hendingar • Gjenfortelje • Halde foredrag • Rollespel 				
		<ul style="list-style-type: none"> • Lage radioteater (t.d. Skotet av Edith Ranum) 		5.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> Lage tale til 17.mai 		6.kl.		
		<ul style="list-style-type: none"> Skrive tale for damene og herrane til Julebord 		7.kl.		
Språkleg bevisstheit	Eleven har kunnskap om ulike sjangrar	<ul style="list-style-type: none"> Arbeid med ulike sjangrar; forteljing, dikt, referat, oppsummering Bruke biblioteket Finne ulike sjangrar. Oppgåver i God i Ord + Lær deg å lære. 		Heile året Gjeld alle		Norsklærer
	Eleven kjenner til språklege verkemiddel	<ul style="list-style-type: none"> Rim, humor, vitsar og gåter Skjermtekst Samansette tekster Skilje mellom fagtekst og skjønnlitterær tekst 		Heile året/ passande bolk		Norsklærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med språklige verkemiddel som overført tyding • Manipulere setningar 		7.kl.		
Lesekompetanse	God i ord "knask og knep"-kap. Fint til å komme i gang med lesing					
Avkoding	I dette temaet kan vi nytte dataprogrammet Aski Raski, avkodingsstrategiar					
	Eleven bruker fonologisk avkodingsstrategi*	<ul style="list-style-type: none"> • Automatisering av bokstav/lyd • Avkoding av lange ord, framandord og nonord • Stavingslesing 		Heile året Gjeld alle		Norsklærer
	Eleven vidareutviklar ortografisk avkodingsstrategi*	<ul style="list-style-type: none"> • Høgfrekvente heilord* • Morfem-bevisstheit 				

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> komplekse grafem* 				
		<ul style="list-style-type: none"> Konsonant-opphoping Avkoding av samansette ord Ordkjedelesing 				Norsklærer
	Eleven vekslar mellom fonologisk* og ortografisk avkodingsstrategiar	<ul style="list-style-type: none"> Ulike tekstar med tilpassa vanskegrad Høgtlesing Mengdelesing 	Eitt av emna på foreldremøtet på hausten, korleis lese med barnet.			Norsklærer. Heimen har ansvar for å lese saman med sitt born. Skulen har ansvar for å vise dei korleis.
	Eleven vekslar mellom ulike lesestrategiar, vel strategi etter behov/nytte	<ul style="list-style-type: none"> Lesestrategiar:* nærlese, leitelese, skumlese 				

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Lese fart	Lettlest bøker (90% av teksten må lesast rett) <ul style="list-style-type: none"> • Parlesing • Repetert lesing øver flyt og intonasjon • Lesing med "feil"- lærer les normalt, men bytter ut ord i teksten. Elevane må finne ordet som vert bytta ut. 				
	Fart: 70 ord/min			5.kl.		
	Fart: 80 ord/min			6.kl.		
	Fart: 100 ord/min			7.kl.		
Leseforståing	<i>Eleven kan lese på ulike måtar.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ulike tekstar med tilpassa vanskegrad • Stillelesing • Skrive resymé • Bokmeldingar • Lagar spørsmål til tekstar • Svarar på spørsmål 		Gjeld alle		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Mykje og variert stillelesing • Leskort, lesekontraktar 		Gjeld alle		Norsklærer/ bibliotekar
	Eleven er medviten på eigen bruk av læringsstrategiar for å oppnå leseforståing og læring.	<ul style="list-style-type: none"> • Planmessig arbeid med læringsstrategiar 		Gjeld alle		Alle lærarar
Bruk	Eleven brukar tekststrukturelle verkemiddel	<ul style="list-style-type: none"> • Trening i å take i bruk all informasjon som finnast: bilde, overskrift, avsnitts overskrift, fotnote, marg tekst og tabellar. 		5.kl.		Alle lærarar (Lesing i alle fag.)
	Eleven veit at ulike tekstar må lesast på ulike måtar	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av oppslagsverk, ordbøker, leksikon • Samansette tekstar 		5.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven nyttar forkunnskapane sine	<ul style="list-style-type: none"> • Trene på å skaffe seg oversikt • Trene på å forutseie • ”Lese mellom linjene” 		6.kl.		Alle lærarar (Lesing i alle fag.)
	Eleven brukar tekststrukturelle verkemiddel	<ul style="list-style-type: none"> • Trening i å take i bruk all informasjon som finnast: bilde, overskrift, avsnittsoverskrift, fotnote, marg tekst, ingress og tabellar. 		6. og 7.kl.		
	Eleven les på ulike måtar	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med ulike tekstar på forskjellige måtar 		6. og 7.kl.		
	Eleven har rutine for å aktivisere forhandskunnskap og få oversikt	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med å samanhalde det nye ein skal lese med det ein trur ein veit om emnet frå før. (læringsstrategiar) 		7.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Samtale om fagtekstar 		7.kl.		Alle lærarar
	Eleven brukar tekststrukturelle verkemiddel	<ul style="list-style-type: none"> • Trening i å take bruk av all informasjon som finnast: bilde, overskrift, avsnittsoverskrift, fotnote, margtekst, ingress, oppsummering og tabellar. 		7.kl.		
Gjeld alle		<ul style="list-style-type: none"> • Lese instruksjonar og brukar rettleiingar 		7.kl.		
Skrive-kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> • "God i ord"-bøkene har opplegg til kvar klasse. Følg det. 					Norsk lærar
Skriftbevisstheit	Eleven kan nokre teiknsettingsreglar	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med punktum og stor bokstav i ny setning • Arbeide med spørjeteikn, utropsteikn og hermeteikn 		5.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven kan teiknsettingsreglane	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med punktum, komma, spørjeteikn, utropsteikn og hermeteikn. 		6.kl.		Norsklærer
	Eleven meistarar ulike setningskonstruksjonar	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med forteljande, spørjande og nektande heilsetningar • Manipulering av setningar 				
	Eleven meistarar ulike å byggje opp ulike setningar	<ul style="list-style-type: none"> • Heilsetningar og leddsetningar • Tekstbinding • Direkte tale, replikk • Manipulering av setningar 		7.kl.		Norsklærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Ortografisk skrivning	Arbeidsmetode: dataprogram som drill pro og inter aktive sider på nettet.					Norsklærer
	Eleven meistrar ortografi	<ul style="list-style-type: none"> • Rettskrivingsreglar tilpassa nivå • Arbeid med komplekse grafem 		Gjeld alle		
		<ul style="list-style-type: none"> • Lang og kort å-lyd 		5.kl.		
		<ul style="list-style-type: none"> • Fokus på stumme lydar • Dobbel konsonant • Kort o- lyd 		6.kl.		
		<ul style="list-style-type: none"> • Fokus på stumme lydar • Dobbel konsonant og forenkling av dobbel konsonant • Ord som kan forvekslast: homofone/ likelydande ord 		7.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Skrivekurs for elever som treng ekstra hjelp 				Norsklærer/ spes. ped. lærer
Tekstskaping	Eleven vurderer egne tekstar med omsyn til formål og form.	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstgrammatikk: • Byrjing - hovuddel – slutt • "Fisken" • Bruk av tekstbehandling • Lære touch. 		Heile året Gjeld alle		Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Medie bolk 5.kl. tv /radio 6.kl. avis 7.kl. reklame 		5., 6. og 7.kl.		
	Eleven brukar rettskrivingsreglar i egne tekstar	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av ordliste 			Heile året	
	Eleven skriv i ulike sjangrar	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med sjangerkrav med fokus på forteljing og dikt 		5.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven skriv i ulike sjangrar	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med sjangerkrav med fokus på forteljing, dikt og intervju • Bli kjend med avissjangeren; reportasjar, lesarinnlegg, annonser, artiklar og intervju. 		6.kl.		Norsk lærar
	Eleven skriv i ulike sjangrar	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med sjangerkrav med fokus på forteljing, dikt, intervju, foredrag og drama. • Få kjennskap til filmproduksjon; • Reklamefilm. 		7.kl.		
Kartlegging	Få oversikt over elevens skriftspråklege dugleikar, lesehastigheit, leseforståing og rettskriving	<ul style="list-style-type: none"> • Carlstens leseugleiks-prøve • IUP 	Tema på foreldresamtale/ elevsamtale haust og vår.	Haust og vår Gjeld alle		Norsklærer + faglærarar

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Oppfølging av elever som kjem under kritisk grense	• Lesekurs	Samtale med heimen			Spesial pedagog/ lærar med kompeanse
		• Oppmelding til PPT/ BUP eller andre hjelpeinstansar.	Samtale med heimen	Heile året		Kontaktlærer / heimen/ rektor
		• Nasjonale prøver		September 5.kl.		Norsklærer/ rektor
	Overgongsamtale	• Overbringe informasjon og IUP'ar.	Samtale mellom kontaktlærer og faglærarar i 7.kl og dei kommande lærarane i 8.kl.	Juni 7.kl.		Administrasjonen

14 UNGDOMSSKULEN

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Haldning og motivasjon til lesing og skriving	Eleven (og føresette) ser nytte og glede av lesing.	<ul style="list-style-type: none"> • Studietekniske tiltak på starten av skuleåret. • Bruk av studieteknikk hefte. 	Foreldremøte med lesing og skriving som tema	September / okt. 8. 9.10.kl.		Kontaktlærer/norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Felles høgtlesings bok frå fyrste dag. 		August til juni 8.9.10.kl		Norsklærarar
		<ul style="list-style-type: none"> • Omvisning på biblioteket 		Haust 8.kl		Bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> • Informere om skulebiblioteket 		Haust 8.9.10.kl.		Bibliotek-ansvarleg
		<ul style="list-style-type: none"> • Nivåtilpassa litteratur, skjønn- og faglitteratur 		Heile året 8.9.10.kl.	Må evaluerast med heimen for å finne rett meistringsnivå.	Bibliotekar norsklærer/faglærarar
		<ul style="list-style-type: none"> • Høgtlesing 15 minutt kvar A-plantime. Bok skal liggje klar i klasserommet. 	A-plan 4 dagar kvar veke	Heile året 8.9.10.kl.		Faglærer som er i A-plan.

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
.		<ul style="list-style-type: none"> Klassebibliotek 		Haust 8.9.10.kl	Må evaluerast på våren.	Norsklærer/ bibliotekar
		<ul style="list-style-type: none"> Lesekampanje 	LES!	Som oftast haust, men kan variere noko når dei sender materiellet. 8.9.10.kl.	Opplegget frå LES! Må evalueras frå år til år.	Norsklærarar
		<ul style="list-style-type: none"> Lesekort Elev og føresette må fylle ut lesekort på A-planen. For å vise kva dei har lese i løpet av perioden. 		14 dagars bolkar 8.9.10.kl.		Norsklærer – foreldre vert ansvarleggjørt.
		<ul style="list-style-type: none"> Tilbod om bruk av lydbøker i skjønnlitteratur og fagteksta 		Må vurderast etter behov og kunnskap. 8.9.10.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Bli kjend med lokal og klassisk litteratur	<ul style="list-style-type: none"> Elevane får utdelt eit lokalt laga kompendium i 8.kl. Dette skal nyttast alle tre åra i ungdomsskulen. 	Lokalt kompendium	Kompendi et må etterfyllest digitalt ved behov av norsk-lærarane		Norsklærarar
Språkleg kompetanse:						
Språkforståing	Eleven har eit godt ordforråd; impressivt og ekspressivt	<ul style="list-style-type: none"> Vekeord i alle fag 	Utvide ordforrådet knytt til arbeid av tekst	Heile året 8.9.10.kl.	Prøver Stil innlevering	Norsklærer/ faglærer
		<ul style="list-style-type: none"> Gjennomgang av nye tekstar. Arbeide med ordforklarings-, ord- setnings- og omgrepsforståing 	Utvide ordforrådet knytt til arbeid av tekst for å få større forståing av innhald.	Heile året		Faglærer spesielt i RLE, Samfunnsfag og Naturfag

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Djupare forståing av innhald og tematikk i litteratur	<ul style="list-style-type: none"> • Skrivning av bokmelding/ filmmelding 		Haust 9.kl.		Norsklærer (gjerne i samarbeid med kunst og handverk)
	Skriving av norsk hovudprosjekt	<ul style="list-style-type: none"> • Skrive om eit forfattarskap: Under føresetnad at eleven har lese ei eller fleire bøker av ein spesifikk forfattar. 		Januar 8.kl.	Karaktersetting	Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Skrive om eit litterært emne: Under føresetnad at eleven har kjennskap til ulik litteratur, periodar i litteraturen og tematikk. 		Januar 9.kl.		
		<ul style="list-style-type: none"> • Under føresetnad at eleven har kjennskap til språkutviklinga frå tidleg år hundre til dagens språkføring, dette inkludert ulike dialektar 		Januar 10.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Talespråk (lytte og tale, munnleg kommunikasjon)	Eleven kan opptre i ulike språkroller	<ul style="list-style-type: none"> • Kurs i forteljarkunst* 		I løpet av året 8.9.10.kl.		Norsklærarar ev. andre faglærarar.
		<ul style="list-style-type: none"> • Presentere fagstoff • Halde foredrag • Møteleiing • Delta i debatter • Samtaler • Opplesing, rollespel og drama • Munnleg respons på egne og andres utsegn og tekstar 	Prosjekt og temaarbeid framførast minst fire gonger i året i ulike fag.	Heile året 8.9.10.kl.		Norsklærarar/ faglærarar
		<ul style="list-style-type: none"> • Presentere egne og andres dikt 		Heile året 8.kl.		Norsklærar
		<ul style="list-style-type: none"> • Framføre eigen produsert tale 		Heile året 9.kl.		Norsklærar
		<ul style="list-style-type: none"> • Presentere drama, • klassiske verk 		Heile året 10.kl.		Norsklærar

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
Språkleg bevisstheit	Eleven arbeider med ulike sjangertrekk	<ul style="list-style-type: none"> Vidareutvikle sjangerbevisstheit 		8.9.10.kl.		Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> Arbeide spesielt med forteljing, eventyr, fabel og segner 		8.kl.		
		<ul style="list-style-type: none"> Arbeide spesielt med dikt, drama, film 		9.kl.		
		<ul style="list-style-type: none"> Arbeide spesielt med sakprega sjanrar, essay og skjønnlitterær sjanger; novelle. 		10.kl.		
		<ul style="list-style-type: none"> Øving i å lese skjermttekst Øving i å skrive/lese samansette tekstar 		8.9.10.kl		
	Eleven brukar språklege virkemiddel	<ul style="list-style-type: none"> Elevane brukar språklege verkemiddel; gjentaking, kontrastar og skildringar. 	Testing på tentamen/ skrivedagar	Heile året 8.kl		Norsklærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Elevane brukar språklege verkemiddel; • gjentakning, • kontrastar, • skildringar • ironi • metaforar/ saman -likningar • rim og rytme • motsetningar form, språklege bilete og besjeling 	Testing på tentamen/ skrivedagar	Heile året 9.kl.		Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Eleven skal kunne take i bruk alle språklege verkemiddel. 	Testing på tentamen/ skrivedagar/ eksamen	Heile året 10.kl.		Norsklærer
Lesekompetanse	<u>Avkoding:</u> Eleven brukar fonologisk og ortografisk avkodingsstrategiar	<ul style="list-style-type: none"> • Mengdelesing • Arbeid med avkoding av framandord • Morfologi • Prefiks og suffiks 		Heile året		Norsklærer
	Eleven les minimum 100 ord pr. minutt	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeid med automatisering • Hurtiglesing 	Carlstens testar Samtale på foreldresamtaler/ elevsamtaler.	Øving heile året. Testing haust og vår. 8.kl.		Norsklærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
	Eleven les minimum 100 ord pr. minutt	<ul style="list-style-type: none"> • Effektivisere avkoding. • Arbeid med automatisering • Hurtiglesing 	Carlstens testar Samtale på foreldresamtaler/ elevsamtaler.	Øving heile året. Testing haust og vår. 9.kl.		Norsklærer
	Målet er at alle elevar les minimum 100 ord pr. minutt ved utgangen av 10.klasse.	<ul style="list-style-type: none"> • Effektivisere Avkoding • Arbeid med automatisering • Hurtiglesing 	Carlstens testar Samtale på foreldresamtaler/ elevsamtaler.	Øving heile året. Testing haust og vår. 10.kl.		Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Lesekurs (I tilfelle der eleven treng ekstra lesehjelp) 		Heile året 8.9.10.kl.		Norsklærer/ spes. Ped. lærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Oppmelding til PPT/ BUP eller andre instansar om naudsynt. 		I følgje plan for spesialundervisning 8.9.10.kl.		Kontaktlærer/ spes.ped lærer/ avd. lærer og rektor.
Leseforståing						
	Eleven har kunnskap om eigen lesing; lesefart, teknikk, flyt og innhaldsforståing	<ul style="list-style-type: none"> • Litteraturval tilpasser elevens leseferdigheit 		Heile året		Norsklærer

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> • Bruke ulike tekster • Øve intonasjon • Høgtlesing • Gjenforteljning • Stillelesing 		8.9.10.kl.		Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Tolke innhald 		9.10.kl.		
Bruk av lesing	Eleven kan målrette eigen lesing	<ul style="list-style-type: none"> • Refleksjon • Detaljorientert lesing • Faktalesing • Skumlesing 		Heile året 8.9.10.kl.		Norsklærer/ faglærer
		<ul style="list-style-type: none"> • Lese mellom linjene 		10.kl		
		<ul style="list-style-type: none"> • Stille spørsmål og vere undrande til ulik tekst 		9.10.kl.		
	Brukar tekststrukturelle virkemiddel	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med å take i bruk all informasjon som finnes; • bilde, overskrift, • avsnittsoverskrift, • fotnote, margtekst, • ingress, • oppsummering, • tabellar 		8.9.10.kl.		

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> Bruke læreboka sin oppbygging; forord, innholdsliste, register, ordliste Vidareutvikle Læringsstrategiar* 		8.9.10.kl.		
			Brakar læringsstrategiar* spesielt i RLE., naturfag og samfunnsfag		Heile året	Faglærarar
Ulik kartlegging	Kartleging av lesedugleik	<ul style="list-style-type: none"> Carlstens leseprøver 	Tema på foreldresamtale haust og på elevsamtale	August/September 8.9.10.kl.		Norsklærarar
		<ul style="list-style-type: none"> Nasjonale prøver i lesing 	Tema på foreldresamtale haust og på elevsamtale	September 8.kl.		Rektor/ norsklærar
		<ul style="list-style-type: none"> Karakter og læringsstøttande prøver i engelsk lesing 	Tema på foreldresamtale haust og på elevsamtale Samtale mellom språklærarane som har eleven om leseutviklinga/ leseforståinga	Før foreldresamtale haust 8.kl.		Engelsklærar

HOVUDOMRÅDE	MÅL	TILTAK	LOVPÅLAGT/ SAMTALE/MØTE	TID/ALDER	EVALUERING	ANSVAR
		<ul style="list-style-type: none"> Carlstens leseprøver 	Tema på foreldresamtale haust og på elevsamtale	August/ September 8.9.10.kl.		Norsklærarar
		<ul style="list-style-type: none"> lesedugleiksprøve 	Tema på foreldresamtale vår og på elevsamtale	Ca februar 9.kl.		Norsklærer
		<ul style="list-style-type: none"> Karakter og læringsstøttende prøver i engelsk lesing 	Tema på foreldresamtale vår og på elevsamtale Samtale mellom språklærarane som har eleven om leseutviklinga/ leseforståinga	Før foreldresamtale vår. (ca februar) 10.kl.		Engelsklærer
Oppmelding til hjelpeinstansar		<ul style="list-style-type: none"> All oppmelding til PPT, BUP eller andre hjelpeinstansar skjer etter behov . Vi følgjer plan for spesialundervisning for Fyresdal kommune. 				Kontaktlærer I samråd med heimen og spes.ped.lærer

15.1 Arbeide med ord og omgrep som høyrer til den fyrste lese- og skriveopplæringa

- Fyrst, i midten, sist
- Vannrett line
- Loddrett line
- Line på skrå
- Ord og setning
- Bokstavnamn og bokstavlyd
- Stor bokstav og punktum
- Mellomrom
- Tittel
- Forfattar
- Overskrift
- Form; rund form, bua form, firkanta form, trekanta form
- Leseretning
- Skriveretning
- Oppe – nede
- Øverst – nederst
- Over – under
- Mellom
- Framføre

15.2 Askeladden

Askeladden er ein språkscreeningstest for førskulebarn i alderen 2 år – 6 år 11 mnd. Testen inneheld ein sekk med fleire ulike objekt, eit registreringsskjema og ei handbok.

Askeladden kan utførast av førskulelærar, helsepersonell, spesialpedagogar og logopedar.

Dersom pedagogisk leiar ynskjer å gjennomføre testen, skal det være avtalt med foreldre/ føresette.

Testen kan lånast på PPT eller Logopedkontoret. Der kan ein også få hjelp og rettleiing

15.3 Avkodingsstrategiar

Den logografiske strategien

Når barnet kjenner igjen ei avgrensa mengde ord og les desse som bilete, nyttar det den logografiske strategien. Det er gjerne ord barnet møter ofte i sin kvardag, så som REMA, Lego, Tine mjølk. Barnet kan kjenne igjen fleire ord sjølv om det ikkje har lært mange bokstaver. Strategien har klare avgrensingar når det gjeld å kunne lese mange ord, men det er eit viktig utviklingstrinn, fordi barnet har forstått at et skriftbilete kan representere meining og innhald.

Den fonologiske strategien

Ved fonologisk avkoding blir ordet avkoda ved at barnet tar utgangspunkt i enkeltbokstavar eller bokstavkombinasjonar og omkoder desse til språklydar. Språklydane blir så trekt saman til ein heilskap.

Lesaren har no forstått det alfabetiske prinsipp. Det alfabetiske prinsipp er dugleiken til å assosiere språklydar med korresponderande bokstavteikn.

Den fonologiske strategien gjer det mulig å lese nye og ukjente ord.

Dersom orda ikkje er lydrette, har kompliserte konsonantopphopingar eller Inneheld mange bokstaver, er strategien ikkje funksjonell. Strategien krev at barnet er oppmerksom og den tek lang tid og slit på arbeidsminnet. Dette kan i neste omgang gå ut over leseforståinga.

Den ortografiske strategien

Ved ortografisk avkoding, gjenkjenner lesaren ordet hurtig og korrekt utan å gå vegen om en fonologisk omkoding av bokstavsekvensane. Lesaren må på førehand ha lest ordet så mange gonger at det er blitt etablert en ortografisk representasjon av ordet i langtidsminnet. Når barnet meistrar ortografisk avkoding, er ordavkodinga automatisert. Lesaren kan da lese ordet utan at avkodinga krev kognitive ressursar. For å oppnå god leseflyt er automatisk avkoding ein føresetnad.

15.4 Bokprat

Bokprat er samtale om bøker.

Bokprat vert brukt for å hjelpe elevane til å finne frem til de bøkene som kan auke leseglede og leseoppleving.

Fokus er på å skape lesarar.

Det er derfor viktig å ikkje drepe leselysten med å komme med krav om tekstanalyse eller tvinge ei bok på eleven.

Formidlinga skjer ved at lærer/ bibliotekar eller andre elever

fortel om ei eller fleire bøker dei meiner vil treffe målgruppa på en måte som inspirerer til lesing.

Ein må finne fram til dei bøkene som rører ved dei aktuelle elevane. Om det er faglitteratur, teikneseriar, serielitteratur, dikt eller romanar, er underordna.

Det er viktig at ein er opptekne av både målgruppa og litteraturen ein formidlar, og det er godt mulig at den sterkaste formidlinga skjer elevar i mellom. Dersom gode klassekameratar at dei liker ei bok, har nok det større effekt enn om formidlinga kjem frå ein vaksen.

http://www2.skolenettet.no/bibliotek/portopner/portapner_1_9.html

15.5 Forteljarstolen

Formålet er å fremje situasjonsuavhengig språk.

Kommunikasjonsansvaret er hos personen som sit i "talestolen", og forma er ein monolog.

Personen kan fortelje om seg sjølv, om noe han har opplevd eller gjenfortelje en historie.

15.6 Grunnleggende omgrep/ Sentrale over- og underomgrep

Orda i form av tale eller skrift er symbol for omgrep

Tyding av ord kan lærast på kan to måtar:

gjennom direkte erfaring med referentane (= fyrstehandserfaring)

gjennom andre ord: forklaring, skildring, definisjon (= andrehandserfaring)

Barn som er i eit trygt og allsidig stimulerande miljø, lærer omgrep automatisk.

Det er likevel hensiktsmessig å arbeide systematisk med omgrepsinnlæring.

Forslag til sentrale over/ underomgrep:

Omgrep frå den nære verda til barnet:

Kroppen min: hovud, mage, arm, ...

Klede: jakke, bukse, genser, ...

Farger: gul, raud, blå, ...

Leikar: bil, ball, båt, ...

Hus:

Rom: kjøkken, stue, bad, ...

Møbler: stol, bord, skåp, seng, ...

Dyr:

Husdyr: ku, hest, gris, katt, ...

Dyr i skogen: rev, elg, hare, ...

Dyr langt borte: løve, tiger, elefant, ...

Insekt: flue, veps, bie, ...

Mat:

Pålegg: ost, leverpostei, syltetøy, ...

Frukt: eple, pære, appelsin, ...

Grønsaker: gulrot, kål, poteter, ...

Drikke: mjølk, vatn, saft, brus, ...

Andre omgrep:

Tall: 1,2 3, ...

Rekkefylgje: først, sist, i midten, ...

Størrelse: stor, liten, kort, lang, høy, lav, ...

Form: firkant, sirkel, trekant

Relasjonar: over, under, på, i, bak, framføre, ...

Personlige pronomen: eg, du, han, hun, vi, de, dykk meg, deg, ..

Eigedomspronomen: min, din, (min tur/ din tur), ...

Gode måtar å arbeide på for å fremje omgreputvikling og oppbygging av ordforråd:

- allsidige erfaringar ute og inne
- samtalepartnarar som set namn på erfaringane
- leggje til rette for god kommunikasjon
- leik med barn og vaksne

Lese for livet 118

Klassifisering:

- kategorisering ut frå objekt eller bilde: pek på det som er mat/ dyr/ frukt...
- sett namn på kategoriar ut frå objekt eller bilde
- sorter i kategoriar; objekt eller bilde
- kjenne igjen eit objekt som ikkje høyrer til ein klasse eller kategori: kva passer ikkje her?
- setje namn på objekt i fleire kategoriar (etter kvart fritt utan støtte i bilete eller objekt)
- på grunnlag av verbal informasjon; sei kva objekt som ikkje høyrer til ein kategori

- gruppere etter funksjon: peik på eller fortel kva vi kan køyre med, drikke av, sitte på...
- finn ut kva slags klede som passer til ulike ver.

15.7 Høgfrekvente ord - de 100 vanligaste orda

for, og, sidan, men, ut, det, siste, seg, sei, slik
til, sitt, ble, eller, første, en, dag, ved, to, der
som, kom, vil, denne, meir, er, tid, vi, må, mellom
av, norsk, kan, opp, sjølv, på, kjem, også, bli, her
at, alt, skal, bare, kor, med, kva, så, få, kroner
de, fikk, dette, noe, nye, når, oss, blir, nær, disse
har, ta, år, mot, får, den, gang, vere, alle, på
ikkje, eg, noen, etter, stor, et, hadde, enn, mye, mange
andre, om, over, inn, hans, går, frå, da, ha, seier
skulle, var, utan, kunne, sine, ville, han, vel, under hele

Referanser:

<http://www.arbeidmedord.no/>

http://www.stenbraten.gs.oslo.no/bilder/vanlige_ord/ord.html

Aski Raski. Sandnes (www.askiraski.no)

15.8 Klassemøte

Klassemøtet er eit fora eller møte for kvar enkelt klasse.
Det har tre ulike møtetyper:

- det opne debattmøtet
- det pedagogiske planleggingsmøtet
- det sosialt problemløysande møtet

Møtet kan ha denne strukturen:

- klassestyrar og tillitselev er saman om avviklinga av møtet
- møtet har sakliste
- møtet har møteleiar
- møtet har ordstyrar
- møtet har referent
- varighet 30 minutter
- møtet er obligatorisk, fråvær vert registrert.

Funksjonene som ordstyrer og referent kan gå på omgang.

Klassemøte blir brukt som ein teknikk for utvikling av klassemiljøet, alle elevane bør sitje i ein tett ring saman med lærer som leiar samtala /møtet.

15.9 *Komplekse grafem*

God lesedugleik fordrar sikker og automatisert ordavkoding.

Sikre lesarar avkodar orda på grunnlag av kjennskap til bokstavsekvensar, struktur, uttale og tyding.

Sjå også stjernemerket punkt "Ortografisk ordlesing".

Komplekse grafem:

- Stavingar med fleire konsonantar
- Fleire konsonantar + vokal; for eksempel br-a, br-e eller skr-a, skr-i
- Fleire konsonantar som inneheld spesielle grafem som; skj, sk, kj, hj, gj, og k framføre i, y, ei og øy

Skj: skjegg, skjørt, ...

Sj: sjø, sju, ...

Sk: skip, sky, skøy-ter, skei, ...

Kj: kjepp, kjapp, kjøtt, ...

K: ki- no, kyll- ing, ...

Gj: gjer- ne, gje- re, ...

Hj: hjelp, hjer- ne, hjelm, ...

15.10 Kurs i forteljarkunst

Ut frå Kunnskapsløftet er evna til å uttrykke seg munnleg i ulike språksituasjonar ein grunnleggjande ferdigheit i norskfaget.

Forteljarkunst og formidlingsevne fekk eit større fokus etter L 97 kom, og det er ingen grunn til å tru at det bør ha mindre fokus i framtida.

Forteljarkunst har vore eit studium ved utanlandske utdanningsstader i lengre tid, og no har det også vorte mogeleg å studere dette ved norske universitet og høgskular.

Det vert og halde kurs for ulike grupper m.a. lærarar, bibliotekarar og elever.

På Gimle skule hadde vi eit slikt kurs for heile personalet hausten 2009.

Teknikk frå forteljarkurs 13.nov 09

Lage eiga historie/forteljing Gjerne utgangs punkt i eit fag- eller eiga forteljing.

Ta utgangspunkt i stikkorda:

- Stad
- Tid
- Persongalleri
- Problem/konflikt
- Ulike løysningar?? (spør elevane kva kunne vere moglege løysingar)
- Løysing
- Høgdepunkt

Skriv eller fortelje forteljinga munnleg.

15.11 Leggje til rette for rett blyantgrep når barnet er mogen for det.

Barnehagen må leggje til rette for rett blyantgrep med ein gong barna begynner å interessere seg for teikning og skriving.

Personalet bør være bevisst overgangen når barnet skiftet frå å bruke begge hender til å utvikle ei dominant hand.

I denne fasen begynner barna å etablere einhandsgrep. For å unngå at barnet automatiserar feil blyantgrep, bør personalet saman med foreldre og føresette gje positiv rettleiing til kvart enkelt barn i denne fasen.

Barnehagen må kjøpe inn gode teikne- og skrivesaker som stimulerer til rett blyantgrep.

Vaksne må vera gode modellar.

Tidspunktet for når barna kjem i denne fasen vil variere ut frå modning og interesser hos den enkelte.

15.12 Lesing med rettleiing

Tre lesenivå:

Det førebuande stadiet

Det tidlige stadiet

Det flytande stadiet

Lesing med rettleiing

- sikrar at elevar klarer å lese nye tekstar
- hjelper elevane til å utvikle ei positiv haldning til det å lese
- gjer det mogeleg for elevane å utvikle og øve opp dei lesestrategiane som trengs for sjølvstendig lesing
- gjer det mogeleg for lærarane å observere korleis elevane arbeidar med nye og ukjende tekstar
- gjev lærar og elev god anledning til å utforske korleis språket vert brukt i mange slags tekstar

Organisering:

Føregår i små grupper på fire til åtte elever

Gruppene kan settast saman med utgangspunkt i interesser, erfaringar eller lesedugleik hjå elevane.

Målet er at eleven skal klare å lese teksten (med rettleiing frå lærar), men det skal likevel vere vanskeleg nok til at eleven må "strekke seg" litt.

Det endelege målet er å lære elevane å bruke lesestrategiar på eigen hand, slik at dei kan lese nye og ukjende tekstar og diskutere dei kritisk.

Hovudelementa i "Lesing med rettleiing" går ut på å:

- velje ein passende tekst
- presentere teksten
- lese teksten
- diskutere teksten

- evaluere eleven si lesing av teksten

15.13 Lesekurs

Målet med leskurs er å betre eleven sine lese- og skrivefugeleikar.

Det er fleire modellar for leskurs.

Her nemner vi Ny start, og meir generell informasjon om kva eit leskurs kan innehalde.

Ny start

Ny start er ein norsk variant av "Early Step". Programmet er opprinneleg utviklet av Darrel Morris og best kjent for norske lærarar gjennom Carol Santas bok "Lære å lese".

Stimuleringsprogrammet har fire faste poster, en fast struktur som vert gjenteke frå time til time. Elevane veit kva som skjer, og det er trykt. Kurset varer er ca. 20-30 min.

Faste postar:

- gjenlesing under rettleiing av lærer
- tekstskrivning og setningsanalyse (setningar vert brote ned og bygd opp igjen)
- kombinert fonologisk og ortografisk analysearbeid
- lesing av ny bok

Målgruppa for stimuleringsprogrammet er småskuleelevar som har stoppa opp og/eller ikkje kome rett i gang med si skriftspråklege utvikling.

Det faglege innhaldet vert planlagt og justert på grunnlag av systematisk observasjon og kartlegging.

Programmet kan og tilpassast elevar på mellomtrinnet.

Generelt om leskurs

Målgruppe for kurset:

Elever som:

- etter systematisk observasjon og kartlegging har vist å ha vanskar med lesing og skriving
- ikkje fylgjer forventa utvikling og kjem under kritisk grense på Kartleggingsprøver

Struktur:

Lesekurset bør ha en fast struktur
Hjelp for eleven til å etablere gode arbeidsvanar

Omfang:

Kortvarige intensive treningsperiodar i lesing og skriving viser seg å gje god effekt
Kurset er avgrensa i veker og timer pr. veke.

Ressursbruk:

Fleire lærarar må ha kompetanse til å gjennomføre lesekurs
Ein lærar er ansvarleg for gjennomføring av kvart kurs
Det er hensiktsmessig å ha eit eige rom med tilpasset utstyr; nivåtilpasset litteratur, datamaskin og liknande.

Innhald:

Kurset bør omfatte følgjande tema:

- leseteknikk og lesemåtar
- lesestrategiar og leseforståing
- rettskriving

Innanfor kvarttema må innhaldet tilpassast eleven sine forkunnskapar og nivå
Forslag til innhald for kvart tema

Leseteknikk og lesemåtar:

- konsekvent arbeid med automatisering av bokstav- lyd
- stavelesing
- morfologi
- ulike lesemåtar for ulike formål

Lesestrategiar og leseforståing:

- læringsstrategiar (sjå stjernemerket punkt Læringsstrategiar)

Rettskriving:

- finn eleven sine meistringsområde og start derifrå

Mål for eleven:

- målbar betring av lese- og skrivedugleiken
- gode læringsstrategiar
- gode arbeidsvanar
- større grad av ansvar for egen læring

Evaluering:

For å kunne måle framgang, er det viktig at eleven vert testa med same prøve før og etter kurset

Informasjon:

Foreldre blir informert i før kurset startar

15.14 Læringsstrategiar - "Lære å lære"

Læringsstrategiar vert bruka for å organisere kunnskap på ein oversiktleg måte. Viktige element er:

Lære å aktivere eign erfaringar og kunnskap

Lære å bruke samtale og skrivning som reiskap til å kontrollere eigen forståing

Lære teknikkar for å strukturere kunnskap

"Å integrere nye opplysningar med tidlegare kunnskap er noko av det viktigaste for å forstå" (Carol Santa).

Læresamtalen:

Enkle og spontane "her og nå" samtaler

To og to elever samtaler saman

Strukturerte "rollesamtaler"

Lette å organisere, stram tidsramme

Lærarsamtala

Første gong elevane brukar denne teknikken 2 og 2 i gruppe. Etterkvart kan ein utvide gruppestorleiken. Det er lov å ha boka.

1. Runde: Eg har lært at...
2. Runde: Eg meiner at den viktigaste setninga er...
3. Mitt fakta spørsmål er...
4. Eg lurar på...
5. Lette å organisere, stram tidsramme

Tankekart:

Teikne- bokstav- tal kart (øvingar til tankekart)

Hjelper eleven til å strukturere tenkinga omkring eit tema/ emne.

Hjelper til å sjå samanhengen mellom "gamal" og ny kunnskap.

Styrkenotat:

Hjelper eleven til å skilje mellom hovudtanke og detaljer på ulike måtar.

Styrke 1: Hovudidé

Styrke 2: Detaljer

Kolonnenotat:

Kolonnenotat kan utformast på mange ulike måtar:

2-kolonne

Nøkkelord/ stikkord - forklaring

Årsak - verknad

Påstand - bevis

Problem – løysing

3 kolonne

V-Ø-L-skjema:

”Vet - ønsker å vite- lærte”

Spoletekst

Gjev eleven eit godt hjelpemiddel for å oppsummere fagstoff, skrive argumenterande tekster og rapporter.

Den har ein stram struktur:

Innleiing

Hovuddel

Konklusjon

Avslutning

Kombinasjonar og val:

For å kunne kombinere og/ eller velje ulike strategiar, må elevane kjenne dei, ha erfaringar med dei og bruke dei.

Strategiane bør innførast og trenast på ein systematisk og bevisst måte.

Nye strategiar bør innførast ved hjelp av ein som er kjent frå før.

Forslag til progresjon med eit spiralprinsipp til grunn:

Småskulesteget:

Læresamtalen

Teikne- tal- bokstavkart, tankekart og styrkenotat

Mellomsteget:

Læresamtalen

Kolonnenotat; nøkkelord/ stikkord- forklaring

Ungdomssteget:

Læresamtalen

Tokolonne og trekolonne; stikkord/ nøkkelord- forklaring, V-Ø-L (fag/ tema/ prosjektarbeid)

På ungdomssteget skal elevane kunne velje fritt i innlærte strategiar og bruke dei automatisk.

15.15 Ortografisk ordlesing

Ortografisk ordavkodning eller gjenkjenning skjer når alle bokstavane i ordet, eller sekvensar av ordet avkodast parallelt; det vil sei å gå direkte frå ordet sitt visuelle bilete til ordet si meining.

Det er viktig at den ortografiske avkodinga blir dominerande i leseprosessen.

Då blir leseglede større og barna får lyst til å lese.

Det blir nesten umogeleg å la vere å lese når ein ser ord og tekstar.

Eleven kjem inn i ein god sirkel ved at lesedugleiken både vert haldt ved like og vidareutviklast.

Ortografisk kunnskap:

Samanhengen mellom språklydar og bokstaver:

- ein bokstav kan gje ulike lydar
- ein språklyd kan trenge fleire bokstavar
- en språklyd kan skrivast på mange måtar

Stavingar på morfologisk grunnlag:

- Rotmorfem i samansette ord ("lese" og "bok" i "lesebok")

Ortografisk ordlesetrening:

Vel ut ord som du veit eleven kan på automatisk nivå

Presenter eit og eit ord på ordkort, eleven skal (berre) sjå på ordet

Dersom elevane ser/ forstår kva ordet tyder, skal dei sei det høgt slik det uttalast i vanleg tale

Samtale om meininga med denne lesinga

Samtale om hensiktsmessige inndelingar av ordet

Bruke øvingsorda i samanhengande tekst

15.16 Proessorientert skrivning

Arbeidet er med prosessorientert skrivning er motivert ut frå ei oppfatning om at retting av eit allereie avslutta arbeid ikkje er særlig effektivt. Eleven oppfattar seg då ferdig med arbeidet og er lite interessert i å ta til seg rettleiing.

Ein må leggje vekt på rettleiing og retting gjennom prosessen for at det skal skje ei positiv skriveutvikling.

Proessorientert skrivning er bygd opp rundt arbeidsgangen frå tankeproduksjon til tekstproduksjon og det ferdige produktet.

Før skrivninga startar:

Ein startar prosessen med idéfase der ein førebur skrivninga. Førebuinga kan innebære samtale, innhenting av fakta rundt eit emne, tankespinn rundt ein tekst eller bilde osv. Det kan med fordel brukast ulike læringsstrategiar, for eksempel tankekart, i dette arbeidet.

Skrivinga startar:

Så går elevane i gang med å skrive eit 1.utkast.

Det er viktig at elevane ikkje skal fokusere på anna enn innhaldet i denne fasen.

Skriving skal i stor grad styrast av spontanitet, og verken lærer eller elev skal hengje seg opp i rettskriving eller setningsbygning.

Når det 1. utkastet er ferdig, får eleven respons på arbeidet frå læraren eller ein elev. Eleven skal sjølv lese teksten.

Respons:

Den som skal gje respons skal berre lytte nøye. For at responsen skal vere til nytte for Tekst skrivaren, må den som gir responsen konsentrere seg om utvalgte sider ved teksten. Det må med andre ord gjevast klare meldingar om kva det skal gjevast respons på. Responsen skal gjevast i form av spørsmål rundt utsegn i teksten som er uklare, eller at ein trekkjer fram positive innslag i teksten. Forslag til betringar kan også vere aktuelt.

Det er viktig at den som får respons opplever dette som positivt og nyttig. Deretter skal eleven bette seg til å skrive 2. utkastet.

Førebuing til omskriving:

No er det organiseringa av teksten som står i fokus. Teksten si form avheng av kva den skal brukast til. Kva formålet med teksten er, og kven som er mottakaren?

Dette krev at ein lager seg ein disposisjon ut frå det ein skreiv i 1. utkastet, responsen ein fekk og dei tankane ein har fått undervegs i prosessen så langt.

Då er eleven klar for å skrive 2. utkastet.

Skrijvinga fortsett:

Eleven skriver eit 2. utkast i tråd med det arbeidet og den responsen som er gjeve i forkant. Det skal også gjevast respons på 2. utkastet.

Respons på 2. utkast:

Responsen skal fokusere på oppbygginga av teksten . Formålet med teksten – får eleven fram det han/ ho ynskjer. Sjangerkrav kan gje gode knaggar å styre samtala rundt.

15.17 Rettskrivingsregler

Forslag til progresjon i rettskriving.

Norskplanen og lærebøkene vil vere grunnlaget..

3.trinn

- lære alfabetet grundig
- repetere kvar enkelt bokstav sin skriveretning og bokstavhøgde
- lære skilnad på vokal og konsonant
- lære diftongane
- lære lyder som er sett saman av konsonantar: ng, nk
- enkel innføring i dobbel og enkel konsonant (sprettord og draord)

4. trinn

- føre vidare alfabetet, alfabetisering
- lære diftongane
- lære lyder som er sett saman av to konsonantar: ng, nk, nd,
- enkel og dobbel konsonant
- å-lyd (å og o)
- lære at ein lyd kan skrivast på ulike måtar: skj/ sj + kj/ ki/ ky

5.trinn

- alfabetisering, innføring i bruk av ordliste
- enkel og dobbel konsonant
- å-lyd (å og o)
- æ-lyd (æ og e)
- kj-lyd (kj-/ ky-/ ki-/ tj-)
- skj-lyd (skj-/ sj-/ski-/ sky-)
- j-lyd (gj-/ hj-/ j-)

Skiljeteikn: punktum, spørjeteikn og utropsteikn

6.trinn

- føre vidare rettskriving og teiknsetting
- alfabetisering, bruk av ordliste
- enkel og dobbel konsonant

- å-lyd (å og o)
- æ-lyd (æ og e)
- o-lyd (o og u)
- kj-lyd (kj-/ ky-/ki-/ tj-)
- skj-lyd (skj-/ sj-/ ski-/ sky-)
- j -lyd (gj-/ hj-/ j-)
- og/ å
- arbeid med stumme lydar
- deling av ord
- avsnitt

Teiknsetting: punktum, spørjeteikn og utropsteikn, hermeteikn

Komma i oppramsing, framføre *men* og etter utropsord og svarord når dei kjem fyrst i ei setning

7.trinn

- føre vidare rettskriving og teiknsetting
- alfabetisering, bruk av ordliste
- enkel og dobbel konsonant
- å-lyd (å og o)
- æ-lyd (æ og e)
- o-lyd (o og u)
- kj-lyd (kj-/ ky-/ki-/ tj-)
- skj-lyd (skj-/ sj-/ ski-/ sky-)
- j-lyd (gj-/ hj-/ j-)
- og/ å
- deling av ord
- avsnitt

Teiknsetting: punktum, spørjeteikn, utropsteikn, hermeteikn

Komma i oppramsing, framføre *men* og etter utropsord og svarord når dei kjem fyrst i ei setning

På ungdomssteget vert det arbeidd med å etablere sikker rettskriving og teiknsetting. Fleire kommaregla vert innført. Aktiv bruk av ordliste på dette nivået.

15.18 Samlingsstund

Samle barna om eit felles fokus.

Samlinga kan skje inne eller ute, i stor eller liten gruppe.

Ein kan velje aldershomogen eller aldersblanda gruppe, alt etter formål. Det er viktig at ein varierer formidlinga.

Innholdet kan være:

Lese

Fortelje

Dramatisere

Bruk av flanellograf

Barna er med og fortel om bok/ historie

Samtale

Dikte egne historiar

Nytte utstyr og ulikt materiell til formidling av omgrep som storleik, mengde, posisjon, og farge, ...

15.19 Skriveverkstad med vekt på lyrikk

Et skriveverkstad er ein situasjon der det føregår idéskapning, skriving, respons, re-skriving og opplesing.

Eit skriveverkstad med vekt på lyrikk blir då ei konsentrert arbeidsøkt over f.eks. to timer der ein med utgangspunkt i ulike oppgåver og med bruk av ulike verkemiddel skal lage lyrikk-liknande tekster. Responsfasen er viktig, den kan skje fra elev til elev, fra lærer til elev, frå forfattar til elev...t.d.. via mail.

Eksempel på oppgåver:

figurdikt

dikt med bruk av gjentaking og kontrast

dikt med bruk av ulike bilete som metafor, besjeling og symbol

haikudikt

limericks

kortdikt med paradoks

Desse oppgåvene er henta frå Norsk i niande Tekstsamling, Aschehoug Forlag.

Tekstene bør lesast opp eller publiserast etterpå f.eks. på Fronter, lokalavis, veggavis, foreldrekveld m.m.

15.20 Språkleikar

Mål:

Auke barnet sin kjennskap til talespråket.

Gjere barn bevisst at talespråket har:

- eit innhald – vi snakkar med kvarandre
- ei form – talespråket kan delast opp i mindre delar, som ein kan leike med

Metode:

Leike – leike – leike

Leike med talespråket

Medan vi leiker, dukkar vi lenger og lenger ned i detaljane i språket

Hovudemna:

Lytteleiker

Leikar med rim

Setningar og ord

Stavingar

Framlydar

Fonem

15.21 Språkverkstaden

Språkverkstaden inneheld av fem boksar:

Boks 1 – Rimespel:

5 ulike spel som går ut på å finne ord som rimar på kvarandre.

Boks 2 – Same første lyd:

8 ulike spel som går ut på å identifisere første lyd i ord

Spela har ulik vanskegrad

Boks 3 – Språklydspel/ ord som høyses like ut:

8 ulike spel som går ut på å:

Identifisere fyrste og siste lyd i ord

Leggje til og trekkje frå lyder i ord

Finne ord som lyder likt, men har ulik tyding

Boks 4 – Samansette ord:

7 ulike spel som går ut på å sette saman ord til nye samansette ord eller ta

bort orddeler av samansette ord og lage nye ord

Boks 5 – Kommunikasjonsspel:

6 variantar med ulike kart der to barn skal instruere kvarandre i å finne felles rute frå

start til mål

15.22 Oversikt over barn si språkutvikling i alderen 0-5 år:

Alder	Språkforståing	Språkproduksjon
0-6 mnd.	Barnet reagerer rytmisk på tale Aktivt med i samspelet, ser, lyttar og "snakkar"	Fysiologisk gråt Babbling
6-12 mnd.	Mental representasjon av objekt eller handling Situasjonsavhengig forståing Forstår enkelte ord og gir respons på eige namn	Babbling med gjentekne konsonant- vokalseriar; ba-ba Kommunikativ intensjon, peiking Lydproduksjon med intonasjon Det fyrste vesle "ord"
1 år	Peikar på kroppsdelar på oppfordring Interesse for bøkar Forstår enkle oppfordringar saman med kroppsspråk	Situasjonsavhengige eitt- ordsytringar Meistrar fleire språklydar Byrjar å imitere enkle ord
2 år	Rask tilegning av nye ord Fylgjer enkle oppfordringar knytt til situasjonen (kan eg få bilen?) Lyttar til lesing og peikar på bilete Forstår enkle verb	To- ordsytringar Kommunikativt språk Spør etter namn på gjenstandar 2 åringar kan bruke aktivt 20-50 ord
2-3 år	Interesse for rim og regler Likar å bli lest for	Deltek i songleik, rim og regler Brukar spørjeordet "kva" Brukar personlege pronomer og enkelte preposisjonar som "i" og "på" 3- åringar kan bruke aktivt ca. 1000 ord
3-4 år	Forstår spørsmål knytt til daglege erfaringar Forstår enkle samanhengar (kva gjer du når du er svolten?) Forstår grunnleggande farge-, form-, størrelsesord og meiningsmotsetnadar Forstår nektande setningar	Situasjonsuavhengig språk Kan vere i dialog over tid Leikar og tøysar med språket Uttrykkjer idear, ynskjer og kjensler Har ordbøyingar Språket har betyding i leiken 4-åringar kan bruke aktivt ca. 2000 ord
4-5 år	Fylgjer kompliserte oppfordringar	Meistrar motsetnadar (stor- liten)

	Forstår gradbøying av ein del adjektiv Kan klassifisere omgrep (mat, dyr) Kan forklare ord (kva er ein bil? sove?)	Har enkle tidsomgrep Kan fortelje om eigne erfaringar i notid og fortid på ein forståeleg måte Kan rime på eiga hand 5- åringar kan bruke aktivt ca. 4000 ord
--	--	--

Grunnlaget for språkutviklinga vert danna i dei 3 fyrste levemånadane.

I denne perioden er det dei daglege rutinesituasjonane som danner grunnlaget for samspelet og kommunikasjonen. Ved å fylgje barnets blick får ein informasjon om kva barnet er opptatt av, og ein kan snakke om og sette ord på det barnet ser på.

15.23 Thinking hats

Hjelp til å målrette eigen lesing og læring.

Ta på den blå hatten (organisering av tankane):

Kva handlar teksten eigentleg om?

Kva veit eg frå før?

Gå inn i teksten med den grønne hatten (kreativitet):

Leit etter nye idear, tankar

Ta på den kvite hatten (informasjon):

Leit etter fakta, detaljopplysningar

Ta på den raude hatten (følelsar):

Kva følelsar gir teksten?

Ta på den svarte hatten (dårlege poeng):

Kva likte du spesielt dårleg?

Kva syntes du var dumt?

Ta på den gule hatten (gode poeng):

Hva likte du spesielt godt?

Hva syntes du var spesielt bra?

Hjelp til å målrette egen lytting:

Metoden brukes på samme måte, men i stedet for å si "let etter", sier vi "lytt etter"...

15.24 Alderadekvat artikulasjon/Normal taleutvikling

Logoped Alf Preus (1982) har sette opp eit skjema for når norske born burde kunne bruke dei ulike språk lydane. Denne aldersinndelinga må ikkje sjåast på som normer, men som retningsgivande for når ein bør bli merksame på dei språk lydane barnet ikkje bruker.

3 år:

Vokalane og m, p, b og h.

4 år:

n, t, d, j, f, v og l.

5 år:

k, g, ng og r (skarre – r)

6 år:

r (gjeld austnorsk r)

7 år:

s (etter tannfelling)

9 år:

kj og skj.

15.25 Teikn til tale

Teikn til tale består av fleire språklege element. Eksempelvis: Talespråk, kroppsspråk, naturlege teikn og konvensjonelle teikn (teikn vi må lære).

Vi brukar teikn som støtte til språkutvikling.

For dei barna som ikkje har språk, vil kommunikasjonen vere lettare med teikn. Dei oppfattar ordets tyding fortare, dei opplever meistring og får ein annan moglegheit i samspel og dialog med andre. For at dette skal virke er det viktig at vaksne og barn rundt enkelet barn har kunnskap om teikn. Når vi vaksne snakkar med teikn er vi mykje tydlegare, vi snakkar seinare og vi vektlegg det essensielle og brukar kortare setningar.

Det meste av teikna vi brukar er naturlege teikn. Vi har laga teikn (namnet deira)for vaksne og barn også. Det er veldig gøy og vi har mykje moro med dette. Vi brukar det òg som støtte til framandspråklege barn.

Arbeid med teikn krev også tolmod og samarbeid. Vi har sett som mål for barnehagen at alle avdelingar skal innføre teikn til tale. Det vil sjølv sagt vere ulike måtar å gjere dette på. Men vi vil prøve å bruke teikn til ulike kvardagsaktivitetar som: samling, påkledning, måltid, turar...

Med eit kompetent og støttande miljø rundt barn som har utfordringar er det større sannsynlegheit for at vi lukkast med måla våre.

15.26 Tras

”TRAS (Tidlig registrering av språkutvikling) er et observasjonsmaterieil for språk og språkutvikling hos barn i barnehagen. Materieillet gjør det blant annet mulig å vurdere et barns språkutvikling i forhold til det som er forventet på ulike alderstrinn.” (statped)

TRAS er mynta på barn mellom 2 og 5 år. I TRAS-håndboka er det knytt tre spørsmål til kvart alderstrinn frå dei ulike observasjonsområda: Samspill, kommunikasjon, oppmerksomhet, språkforståing, språkleg kunnskap, uttale, ordproduksjon og setningsproduksjon.

TRAS er eit samarbeidsprosjekt mellom Bredtvet kompetansesenter, Eikelund kompetansesenter, Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo, Senter for atferdsforskning og Senter for leseforskning - begge ved Universitetet i Stavanger.

